

Відгук

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора Терентьєвої Наталії Олександрівни
на дисертаційну роботу Оржицького Романа Леонідовича на тему:
«Формування у здобувачів освіти навичок соціальної взаємодії на уроках
фізичної культури засобами боксу», подану на здобуття ступеня доктора
філософії за спеціальністю А1 «Освітні науки»

Актуальність теми дисертації. Актуальність обраної теми не викликає сумнівів, оскільки вона органічно поєднує сучасні тенденції розвитку освіти, нормативні вимоги базової середньої освіти України та актуальні соціальні запити, пов'язані з формуванням у дітей і підлітків навичок соціальної взаємодії. У ХХІ столітті соціальна компетентність розглядається як ключова умова успішної адаптації учнів до змін у соціальному середовищі, до ефективної побудови міжособистісних стосунків, а також до профілактики конфліктності й агресивних форм поведінки.

Автор слушно звертається до фізичної культури як простору природної соціалізації, у якому завдяки дії тілесних, емоційних і комунікативних механізмів створюються унікальні умови для формування навичок співпраці, рефлексії, самоконтролю, толерантності та відповідальності. Дисертант аргументовано показує, що сучасні трансформації – воєнні події, надмірна віртуалізація комунікацій – послабили якість реальної міжособистісної взаємодії підлітків, що актуалізує пошук педагогічних засобів відновлення комунікативної та соціальної культури школярів.

Зауважимо, що обрана автором дисципліна – бокс – актуалізує дискусійний, але надзвичайно перспективний педагогічний напрям. Сучасні дослідження доводять виховний потенціал єдиноборств, які за умови правильного педагогічного супроводу сприяють розвитку самоконтролю, волевих якостей, конструктивного подолання конфліктів, формуванню навичок відповідальної поведінки і партнерської комунікації. Дисертант успішно розвінчує поширені стереотипи щодо «агресивної» природи боксу,

показуючи його як інструмент соціалізації, у якому тілесні дії набувають символічного і комунікативного значення.

Підсилює актуальність роботи її відповідність Державному стандарту базової середньої освіти України (2020), де соціальна взаємодія вказана як ключовий очікуваний результат освітньої галузі «Фізична культура». Дослідження має значний соціально-педагогічний потенціал і може стати підґрунтям для модернізації змісту шкільної фізичної культури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Робота логічно інтегрована у напрями двох наукових тем, що підтверджує її відповідність державним та інституційним пріоритетам: «Перспективні концепти освітніх та педагогічних наук в умовах автономії закладів вищої освіти» (№ 0120U100392); «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, спорту і туризму» (№ 0122U02047). Це забезпечує теоретичну та методологічну підтримку дослідження й підтверджує його органічну включеність у планову наукову діяльність.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Наукові результати отримані на основі якісних та кількісних даних теоретичного й емпіричного характеру з використанням методів, що дозволяють комплексно вирішити поставлені завдання. Автор спирається на міждисциплінарний підхід, інтегруючи педагогіку, психологію та теорію спорту, з опорою на емпіричні дані з реального педагогічного експерименту в швейцарських школах.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Дисертація відзначається високим рівнем наукової аргументованості та методичної логічності; має чітку, логічно вибудовану структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (170 позицій) та вісім додатків. Дисертаційна робота виконана на 242 сторінках, з яких обсяг основного тексту становить 172 сторінки, що відповідає чинним вимогам.

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, наукову новизну, мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження.

Перший розділ містить дефінітивний аналіз понять «соціальна взаємодія», «авторитет особистості», «навички соціальної взаємодії» в контексті фізичного виховання, а також виявляє суперечності сучасної практики. Системно представлені філософські, соціологічні та психолого-педагогічні засади соціальної взаємодії. Особливої уваги заслуговує авторське тлумачення символічного обміну в контексті боксу.

Дисертант майстерно синтезує ідеї різних наукових напрямів: Ж. Бодріяр – концепт символічного обміну; Д. Мід – формування Self у взаємодії; К. Роджерс – взаємозв'язок реального та ідеального «Я»; М. Фуко – становлення соціального суб'єкта; Л. Болтанські, Л. Тевено – природа соціального авторитету; В. Мазін – олімпійська культура як орієнтир для розвитку особистості. Такий синтез є інтелектуально сміливим і методологічно продуктивним. Дисертант показує, що урок боксу є середовищем символічної комунікації, де тілесні дії стають носіями значень, а взаємодія – інструментом конструювання соціальної ідентичності. Автор уточнює власне розуміння соціальної взаємодії як процесу конструювання ідентичності через комунікацію та контрольований конфлікт, що є важливим теоретичним внеском.

У другому розділі обґрунтовано принципи (подолання виклику, партнерської комунікації, змагальності, позитивного підкріплення), педагогічні умови та детально представлено авторський варіативний модуль «Бокс» тривалістю 17 тижнів (два етапи: підготовчий та практично-рефлексивний). Особливо цінними є додатки: повна програма модулю, календарний план, конспекти уроків, домашні завдання, німецькомовні версії діагностичних інструментів.

Третій розділ присвячено експериментальній перевірці ефективності модулю в двох державних школах кантону Санкт-Галлен (Швейцарія). Вибірка – 46 дівчат 14–15 років (22 – експериментальна група, 24 –

контрольна). Педагогічний експеримент проводився за планом для двох нееквівалентних груп. Використано три інструменти: авторська анкета на основі шкали Лайкерта, Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES) та Тест м'яких навичок (10 шкал).

Статистична обробка за критерієм Вілкоксона ($p < 0,05$) виявила значущі позитивні зміни в експериментальній групі за самооцінкою (RSES), а також такими шкалами як: Креативність; Командність; Самоорганізованість; Переконливість; Адаптивність; Медіація методики «Тест м'яких навичок» при відсутності змін у контрольній групі.

Статистичні результати переконливо підтверджують авторську гіпотезу: учасниці експериментальної групи продемонстрували значуще зростання рівня самоповаги, комунікативних умінь, кооперації та самоконтролю, тоді як у контрольній групі динаміка була відсутня. Також в результаті аналізу даних авторської анкети відмічена задоволеність респондентів модулем «Бокс».

Описані процедури оцінювання, інструментарій, організація експерименту, його кількісні та якісні результати є достатніми підставами для побудови висновків і узагальнень. Висновки дисертації відображають досягнення поставлених завдань.

Міжнародний контекст апробації та використання німецькомовних стандартизованих методик свідчить про високу достовірність результатів.

Виходячи з аналізу змісту основної частини дисертації, зазначимо, що мета та завдання дослідження були досягнуті. Вивчення змісту роботи вказує на вивірену структуру, дотримання послідовності й логіки викладу матеріалу, доречне формулювання науково-методологічних частин дисертації та узгодженість різних складових тексту кваліфікаційної праці.

Дисертаційна робота Оржицького Романа Леонідовича є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має важливе теоретичне та практичне значення. Наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтовані, емпіричні результати достовірні та підтверджені статистичним аналізом.

Наукова новизна та теоретична значущість. Робота містить нові наукові положення, зокрема:

– *уперше: теоретично обґрунтовано та розроблено педагогічні умови формування навичок соціальної взаємодії на уроках фізичної культури засобами боксу, а саме інтеграція у змісті уроків фізичної культури елементів боксу з елементами соціально-орієнтованого тренінгу; створення ситуацій у яких необхідно докладати зусилля для долаття соціального виклику в умовах навчального та змагального процесу; використання рефлексивних методик для усвідомлення учнями власної поведінки у процесі взаємодії; визнання здобутків з боку командної спільноти і вчителя.*

– *уточнено зміст конструкту «навички соціальної взаємодії» через визначення його атрибутів, які можуть бути безпосередньо виміряні; удосконалено зміст, форми, методи та засоби процесу фізичного виховання в закладах базової середньої освіти завдяки розробленню інноваційного модулю «Бокс»;*

– *набули подальшого розвитку ідеї щодо формування олімпійської культури підлітків у процесі фізичного виховання засобами одноборств; положення, які стосуються подолання гендерних стереотипів, пов'язаних із одноборствами.*

Теоретична значущість полягає в розширенні понятійного апарату педагогіки фізичного виховання та перенесенні потенціалу єдиноборств із спортивної сфери в масову школу з акцентом на соціально-психологічний розвиток.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблений модуль є готовим продуктом для впровадження в закладах загальної середньої освіти України як варіативний модуль фізичної культури для 7–9 класів. Він повністю відповідає Державному стандарту, потребує мінімального обладнання, може реалізовуватись онлайн.

Авторські практичні здобутки використовують у Schule Grüenau (кантон Санкт-Галлен, Швейцарія), а також в процесі підготовки фахівців з фізичної

культури і спорту в Запорізькому національному університеті, Державному закладі «Луганський національний університет імені Т. Г. Шевченка», Національному університеті «Запорізька політехніка».

Методичні матеріали автора дисертації можуть бути основою для створення аналогічних модулів з інших єдиноборств.

Повнота викладу наукових результатів в публікаціях. Наукові положення, висновки та рекомендації обґрунтовані вагомими теоретичними та емпіричними аргументами. Основні результати опубліковано в 16 працях (з них 5 – у фахових виданнях України, 4 – у міжнародних виданнях, 7 – тези конференцій). Висвітлення результатів дисертаційного дослідження в публікаціях є повним і достатнім.

Основні результати дослідження отримали належне обговорення на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Стиль та мова дисертації.

Дисертація виконана українською мовою, лаконічно, із дотриманням наукового стилю викладу результатів дослідження. Анотація та ключові терміни дубльовані англійською, що полегшує міжнародну комунікацію.

Дискусійні положення та зауваження.

Незважаючи на високий науковий рівень, є окремі зауваження рекомендаційного характеру.

1. Певні фрагменти першого розділу є надмірно філософськими і потребують чіткішої педагогічної конкретизації.

2. Авторську анкету варто подати з повним психометричним описом (надійність, валідність).

3. Окрім виявлення динаміки показників, порівнянням результатів дослідження до і після експерименту в контрольній і експериментальній групах, доцільно було б доповнити статистичний аналіз зіставленням даних між групами (наприклад, U-критерій Манна–Уїтні).

4. У роботі частково бракує розгорнутого порівняльного аналізу практик використання засобів одноборств в шкільній освіті країн ЄС. Тим паче, що модуль «Бокс» апробовувався в закладах середньої освіти Швейцарії.

5. Коректно застосовувати назву «Перелік умовних позначень» (не скорочень).

Ці зауваження є рекомендаційними й не впливають на підсумкову оцінку дисертації.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії».

Робота відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та п. 10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішень разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341), а її автор Оржицький Роман Леонідович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю А1 «Освітні науки», галузі знань А «Освіта».

Офіційний опонент:

професор кафедри фізичної культури і спорту
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор педагогічних наук, професор

Наталія ТЕРЕНТЬЄВА

